

Don Pellegrino Pekinensis

Bugün böyle mi anlıyoruz? Neden?

Pekinensis nereden geldi bilemedim, *Don Pellegrino* dün ve bugün dinlediğim *Speaker for the Dead*'in *Peregrino* 'sundan.

Yanlış mı anladın bunu?

Bir defa şüpheyeye düştüm. *Peregrino* ismi tanıdık, malum, kendimize *Sanctus Peregrinus* ismi verip, ortalığa Latince dualar üflediğimiz hayaller kurduk. Bunun bu kitapta karşıma çıkacağını tahmin edemedim. Şüphe kötü.

Değişik şüphelerin var, insanların daha normal şüpheleri olmalı.

Farklı tabii. Ancak insan şüphenin *kaynağı* nedir, çok merak ederim. Şüphe duymayan insana duyurmak mümkün değil. *Zorla şüphe yok*.

Zorla şüphe olmaz. İnsanın imanı sarsılır seninle.

Elimde değil.

Şüphe duyurmak elimde.

Bugün Müsterih A- hanımın fotoğrafını gördüm. Kitap arkasına basılacak cinsten bir fotoğraf. İnsanın senelerdir her mevzuu konuştuğu birini ilk görmesi komik bir durum.

İşaretleyelim diyorsun. İşaretledik. *The Day of Miss Serene Tranquil*. Selen ismi de *Serene* galiba. Ne ki Selen?

İnternet'e baktım ve Selen isminin anlamının *müjde, varlık bolluk, sel gibi coşkun taşkın kimse* olduğunu söyledi. İnternet bu, söyler.

O zaman *Selen* daha çok *İbadullah* gibi bir şey oluyor ama nedense önce isim bulunmuş, sonra anlam uydurulmuş gibi geldi.

Verbum sine signo.

Onun gibi bir şey.

Bugün ne okuduğumu mu soracaksın yine?

Cevabı garanti sorular sormayı severim.

Okurken sıkıldığım şeyleri bir de yazdırarak iyice sıkmak niyetindesin galiba.

Ehe, evet. Okurken neden sıkılıyorsun canım? Nedir seni sıkı? Okuyacak kadar zaman buluyorsun ve şu sıcakta bir gölgenin altında oturup, hatta bazen ayaklarını da uzatıp okumak imkanın var. Rüzgar bile esiyor.

Bugün nedense Stoa maddesinden dallandık gitti. Stoacılar bizim aynen şu yaptığımız gibi *kendinle murakabeyi* önemli bir felsefi faaliyet sayarmış.

Doğru bence de. Yazıları okurken kendini Stoacı sanıyordun değil mi? Diğer Felsefecileri okurken de böyle bir problem var. İnternet'ten hastalık semptomu okuyanın kendini hasta sanması gibi, felsefe dedikodusu okuyarak insan kendini felsefeci sanıyor biraz.

Yine de ilginç. İnsanın kendini Zeno sanası geliyor.

San, tutan mı var?

Şüpheler işte, onlar tutuyor. *Kendini bir şey sanmaktan şüphelenmek* diyebiliriz belki, belki de bu felsefelerin hayli eski olmasından.

Merakının nereden başladığını söyleyelim. Cal Newport'un sitesinde bir yazı gördün. Kadim Bilgelik Projesi diye bir yazı.

Evet. İlk madde Stoacılarla alakalıydı. Bilmediğim adamlar değil, Marcus Aurelius ve Epictetus okumuşluğum da var. Ama Wikipedia'daki Stoacılık maddesine bir bakayım dedim. Orada Stoacıların felsefi ve ruhi faaliyetlerinin Sokratik diyalog, *kendinle diyalog*, ölümü tefekkür, şimdilerde Doğu dinleriyle irtibatlandırılan *farkındalık* (mindfulness) ve günlük dertlere çözüm bulmak için akıl yürütmek olduğunu okudum. Bunlara bakınca ben de hayli Stoacı sayılırım.

Çarpan kendinle diyalog oldu sanırım.

Eh, evet. Şu anki gibi bir murakabe. Bunun üzerinde pek fazla durmamış, kimin tavsiyesi olduğunu da söylememiş ama okuyunca hayli tanıdık geldi.

Sen de bu faaliyeti kendin icad ettin sanıyordun halbuki.

Ha, yok, tabii ki hayır. İnsanın Eflatun'dan haberi olup da, diyalogu kendi icad ettiğini düşünmesi mümkün değil. Onun yazdıkları da neticede bu formun *isim giydirilmiş*i. Burada kendimle değil de, üç beş kişi toplanıp konuşuyormuş gibi yazsam, oluyor sana *Sokratik diyalog*.

Yoksa, diyorsun, adam belki de hayatında Agora'da kimsenin tavuğuna kışt dememiş.

Belki. İlk dönem eserlerinin gerçeğe yakın olduğu söylenir gerçi. Sonrakiler biraz daha tiyatro sayılıyor.

Sonra ne olmuş Stoacılara?

Yaklaşık beşyüz senelik bir macera bunlarınki, Kıbrıslı Zeno'dan başlayıp, Roma'nın Hristiyanlaşmasına kadar devam eden bir felsefe.

Önemli bir şeye benziyor.

En çok dikkatimi çeken Chrysippus'un mantığı oldu. Aristo'dan çok daha ileri, neredeyse modern mantığa yakın bir mantık ekolü kurduğu halde, her erken doğanın başına gelen bu ekolün de başına gelmiş

ve pek tutulmamış. Bu okuduklarım doğruysa, Stoa mantığı, Aristo mantığından daha ilerde demektir.

Ne gibi?

Aristo mantığı önermelerle uğraşmaz, bunları 19. yüzyılda Gottlob Frege formalize etti. Ancak Chrysippus ondan ikibinikiyüz sene önce benzer bir mantıkla uğraşmış. Dertleri de *Tanrıların dünyayı ne şekilde idare ettiğini* anlamakmış.

Mantık deyince korkutucu duruyor.

Mantığın temel vazifesi, ifadelerin içeriğine bakmadan, yapılarına bakarak, yani nisbeten daha kolay şekilde ne işe yaradığına karar verebilmek. Mesela *Ali iyidir* ve *Ali iyi değildir* diye bir cümle varsa, bunun Ali'den veya *iyi* kavramından bağımsız olarak yanlış olduğunu söyleyebilmek. *X hem Y, hem Y değil* diyen bir cümle varsa yanlıştır diyebilmek. *Ali kimdir?* ve *iyilik nedir?* gibi konuşmalar yapmadan.

Ama bu her zaman işe yaramıyor değil mi? Yani Ali mesela ahlaken iyi ama sağlıkça kötüyse, o zaman bu cümle doğru olur.

Evet, Mantık zaten tamamlanmış bir mesele değil, dünyayı hakkıyla formalize etmek, anlamların gri-liklerini ve lisanı kullanırken gömülü gelen anlambağını vüzuha kavuşturmak mantığın elinde değil. Böyle olunca da, anlamlı mantık ancak kısıtlı alanlarda işe yarıyor.

İçerikten kurtulamıyoruz yani.

Evet. Mümkünse bunu bilgisayarlar yapabilecek, çünkü onlar için içerik yok, sadece böyle kurallarla *düşünebiliyorlar*. Ancak bu kurallar genişledikçe, birbiriyle çelişenleri ne yapacağımız sorusu da büyüyor. Uzun ve derin meseleler yani.

Tamam, bu kadar girdiğimiz bile fazla. Başka neden sıkıldın?

Adamın biri Facebook'ta gördüğü her şeyi *layk*lamış ve akan sayfası, ne diyorlar, duvar mı, o sapıtmış. Facebook beğendiğiniz paylaşımlara benzeyen yeni paylaşımları daha çok getiriyor ve adamın sayfası bir yandan aşırı sağa, bir yandan da aşırı sola kaymış.

İnsanların çoğunu Facebook'un böyle bir algoritması olduğundan ve aslen hoşlarına gidecek bir paylaşım listesi oluşturduğundan haberi bile yokmuş, öyle diyordu biri.

Eh, evet. Facebook çok talihsiz bir yer, insanlar hakkındaki son umutlarımı da orada tüketmişim.

Daha önce nerede harcadın?

Zaman içinde gidiyor, kayboluyor. Her anlaşılmayan söz biraz daha köreltiyor, sonunda sadece kendinle konuşmaya başlıyorsun.

Umutun yoksa, neden bunları herkesin okuyacağı bir yere yazıyorsun?

O umutsuzluk başka. İnsanlardan temelde bir farkım olduğunu sanmıyorum, velakin bir insanla aynı anda aynı frekansta olmak çok zor. Kendini sana göre ayarlayan birilerini bulamıyorsan, onlar başka frekansta gezerken yazıyorsun. Sonra birileri bu frekansa gelince okuyorlar.

Bütün yazı faaliyeti böyle aslında, değil mi?

Evet, onun için kitapları zamanından önce okuyamazsın, sıkar. Bazılarının hiç zamanı gelmez, bazıları da zaten az sayıda insana yazılmıştır ve onlardan biri değilsen, zaman harcamana gerek kalmaz.

Bu yazılar da mı öyle? Az sayıdaki insana mı yazılıyor?

Bazılarının tepesine *uzaklaştırıcı* koyuyorum. Herkes okumasın diye, sinir olup bıraksın ve hatta bir daha açıp bakmasın diye. Kimin okuyacağına karar vermek haddime değil ama bu çeşit bir *sınav* yapmadan diğer kısımları sunmak işime gelmiyor.

Normalin tersi. Hanutçuluk yaparlar, sanki içerde çok önemli bir şey sunacakmış gibi. Tüketilmek için yazılmış kitaplarda böyledir. Eğer okurun takıntıları ve putları varsa, onlarla bu bahçeye girmesini istemem. Kendi putlarını kır, sonra buraya girip, bizimkilerin de kırık olduğunu görürsün. Kendininkileri kırmadan gelersen, bizim putlarımızın kırıklığı sadece senin putuna olan bağlılığını artıracaktır. Putlara gereksiz sertlik bundan.